

Vágnerová, Marta

Sborník příspěvků z brněnského kolokvia k poctě prof. Stanislava Žaži

Новая русистика. 2020, vol. 13, iss. 2, pp. 61-64

ISSN 1803-4950 (print); ISSN 2336-4564 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/NR2020-2-7>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142949>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

při výuce cizích jazyků v prostředí slovenské vysoké školy z pera **E. Zelenické** (Nitra).

Na konci našeho sdělení můžeme konstatovat, že rozhodnutí královéhradeckých kolegů vydávat pravidelné periodikum bylo správné, neboť jejich pracoviště musí usilovat o odpovídající odbornost oborovou a zároveň využívat možností ke sdílení z praktických zkušeností z výuky ruského jazyka a ruské literatury v přípravě budoucích rusistů. K tomu si dovoluujeme vznést malou poznámku: v podtitulu názvu časopisu by bylo vhodné upravit – *Časopis pro ruskou filologii a výuku ruského jazyka* a doplnit *literatury*.

Redakčnímu kolektivu přejeme hodně pracovních úspěchů, především dostatek příspěvovatelů a kvalitních příspěvků zaslaných k otištění.

Aleš Brandner

Bibliografie:

KOSTINCOVÁ, J. etc. (eds) (2020): *Philologia Rossica. Časopis pro ruskou filologii a výuku ruského jazyka*. 2020, č. 1.

<https://doi.org/10.5817/NR2020-2-7>

Sborník příspěvků z brněnského kolokvia k poctě prof. Stanislava Žaži

GAZDA, J. (ed.): *Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky (5): pragmatika – syntax – sémantika*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2020. 127 s. ISBN 978-80-88296-09-6.

Na jaře loňského roku se na Filozofické fakultě MU v Brně konalo jednodenní kolokvium *Aktuální otázky současné jazykovědné rusistiky VI: pragmatika – syntax – sémantika*. Bylo věnováno připomínce osobnosti předního brněnského rusisty a slavisty prof. PhDr. Stanislava Žaži, CSc., který by se v dubnu téhož roku dožil 90 let (zemřel 5. srpna 2018). Vzpomínkové setkání uspořádalo mateřské pracoviště pana profesora Ústav slavistiky FF MU spolu s Českou asociací slavistů a Středoevropským centrem slovanských studií a zúčastnili se ho kromě českých rusistů také hosté ze Slovenska a Ruska. Kolokvium bylo tematicky zaměřeno na oblasti, jimiž se prof. Žaža převážně zabýval.

Obsah sborníku s názvem *Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky (5): pragmatika – syntax – sémantika* tvoří studie, s nimiž účastníci na tomto kolokviu vystoupili a tematicky se vážou k daným oblastem. Sborník je v pořadí již pátým svazkem nepravidelné ediční řady, v níž jsou publikovány příspěvky věnované připomínce životních jubileí významných představitelů brněnské jazykovědné rusistiky – prof. Stanislava Žaži, prof. Jiřího Jiráčka, doc. Aleše Brandnera.

Do recenzovaného svazku je zařazeno jedenáct příspěvků. Jsou řazeny abecedně a v tomto pořadí je také zmiňujeme. **Olga Lvovna Berger** (FF MU, Brno) ve své studii *Словосочетание и синтагма в русской и чешской грамматической традиции* porovnává termíny *словосочетание* (slovní spojení) a *синтагма* (syntagma) na základě ruských a českých gramatik a učebnic větné skladby. Analyzuje obsah těchto termínů v pracích ruských, českých a slovenských rusistů i českých bohemistů, vymezuje základní problémy pro diskuzi o teorii slovního spojení a teorii syntagmatu a dochází k závěru, že rozdíly v objemu významu termínu *словосочетание* (slovní spojení) jsou podmíněny tím, zda jsou nebo nejsou do tohoto termínu zahrnuty syntaktické konstrukce vytvořené na základě predikace, koordinace, parataxe. Termín *синтагма* (syntagma) se podle zjištění autorky ve sledovaných jazycích liší sférou použití. Velmi aktuální a palčivé je téma příspěvku **Jiřího Gazdy** (FF MU, Brno) *Skrytá aserce jako prostředek jazykové manipulace v současné ruské a české politické publicistice*. Autor provádí diskurzivní analýzu titulků a perexů textů současné ruské a české politické publicistiky, v nichž je tvrzení a jeho záměna za předpoklad využíváno jako prostředek jazykové manipulace, a ukazuje, že skrytá aserce je spolu s nepřiměřeným používáním expresivního lexika a ironie jedním z rozpoznávacích znaků neautentické publicistiky a propagandy. Jedinou cestu, jak v populaci pěstovat kritické myšlení a s ním spjatou odolnost vůči jazykové manipulaci a propagandě, vidí autor v cílené systematické výchově k mediální gramotnosti. **Ľubomír Guzi** (FF Prešovské univerzity, Prešov) v příspěvku *Проблематика видовременных форм русского глагола* zkoumá aspektotemporální tvary ruského slovesa, sémantiku jimi vyjadřovaného děje a hledá invarianty obou členů binární vidové opozice. Konstatuje, že již dlouhou dobu má vedoucí roli v přístupu k popisu vidu metoda interpretační a důležitou roli hraje také metoda kombinatorní. Ačkoli výzkum vidu ruského i slovanského slovesa má dlouholetou tradici a počet prací o něm v poslední době prudce vzrostl, v klíčových otázkách aspektologie podle zjištění autora stále přetrvávají podstatné rozpory, v pohledu na aspektotemporální tvary slovesa stále pokračuje „boj“ gramatiky se sémantikou v plánu výrazovém a v plánu obsahovém. Článek **Ilony Janyškové** (Ústav pro jazyk český AV ČR, Brno) *Homonymie, nebo sémantická diferenciace?* volně navazuje na dřívější studie autorky, které se zabývají několika česko-ruskými lexikálními paralelami. Tentokrát autorka pomocí etymologické analýzy řeší otázku, zda slovesa *chytat* (uchopovat, brát) a ruské nářeční *xumatъ*

(kývat, viklat, houpat, kolébat) vznikla sémantickou diferenciací ze společného praslovanského základu, nebo se jedná o geneticky nepřibuzná homonyma. Svoji analýzou ukazuje, že je obtížné jednoznačně rozhodnout, které řešení je správné. **Ljuba Mrověcová** (FF OU, Ostrava) navazuje na myšlenky prof. Žaži o významu a zastoupení latiny a řečtiny v moderních jazycích, především v jazycích slovanských, a předkládá příspěvek s názvem *Latinismy a grecismy v terminologii managementu*. Dokládá, že v manažerské komunikaci v současném českém i ruském podnikatelském prostředí má velké množství těchto termínů povahu internacionalismů s latinskými a řeckými kořeny a analyzuje vybrané frekventované internacionální termíny subjazyka managementu z hlediska etymologického, sémantického a morfologického. Příspěvek **Zdeňky Nedomové** (FF OU, Ostrava) s názvem *K vyjadřování prostorových vztahů v ruštině a češtině* spadá do oblasti funkční gramatiky. Autorka v něm připomíná práce řady lingvistů a jejich pojetí prostorových vztahů v češtině, v ruštině i v konfrontaci s dalšími jazyky, především slovanskými. Zjišťuje, že oblast vyjadřování prostorových vztahů je jako objekt lingvistického výzkumu velmi pestrá, v přístupech jazykovědců k ní nachází průniky i inovativní pohledy a dokládá, že základními výrazovými prostředky jsou předložkové a bezpředložkové pády substantiv, adverbia, prefigovaná slovesa i frazeologické prostředky. **Lukáš Plesník** (FF OU, Ostrava), stejně jako L. Mrověcová, věnuje pozornost projevům vlivu latiny a řečtiny v současné ruštině, tentokrát v lingvistické terminologii. Ve své stati *Греко-латинские терминологические элементы в лингвистической терминологии (на примере русского языка)* zkoumá pozici internacionálního formantu ve struktuře termínu (prepozice, postpozice, interpozice), přičemž dochází k závěru, že převládají řecko-latinské komponenty v prepozici. Autor analyzuje internacionální formant také z hlediska jeho příslušnosti k jazyku, který je donorem, a zjišťuje, že nejčastěji lze řecko-latinské komponenty nalézt v prepozici. **Ivo Pospíšil** (FF MU, Brno) ve svém příspěvku s názvem *Jazyk a literatura: problém „nové filologie“* rekapituluje charakter brněnské lingvistické rusistiky a slavistiky, přičemž pozornost věnuje především osobnostem a přínosu Romana Mrázka a Stanislava Žaži. Dále autor představuje pohledy literárních vědců z několika zemí na problémy nové filologické jednoty nebo „nové filologie“ z úhlu filologického, ale i sociálněvědního a religiózního a pozornost věnuje také problémům terminologie. Z jeho stati vyplývá závěr, že vznik nového filologického celku bude spíše pozvolným, dlouhým procesem nežli náhlým zrodem nové disciplíny. **Galina Sergejevna Prokudina** (FF MU, Brno) ve své studii *Национальная специфика концепта «война» в русской когнитивной системе* zkoumá koncept *война* (válka) v ruském kognitivním obrazu světa, a to na základě řetězového asociativního experimentu s tímto slovem jakožto stimulem. Jejího experimentu se zúčastnilo 100 respondentů – představitelů ruského národa různého pohlaví, věku, vzdělání a autorka na základě získaných asociativních reakcí zjišťovala specifiku ve vnímání

tohoto konceptu v ruském kognitivním obrazu světa. Stať **Stanislava Alexandroviče Rylova** (Ústav filologie a žurnalistiky, Univerzita Lobačevského, Nižnij Novgorod) *Синтаксический синкретизм как структурно-семантическая категория (на фоне сопоставительной славянской синтактологии)* je příspěvkem k bádání v oblasti lingvistického synkretismu. Autor definuje sémantické základy syntaktického synkretismu a vyčleňuje kategoriální příznaky v plánu obsahovém i v plánu výrazovém. Předmětem zkoumání jsou synkretické konstrukce v ruském a českém jazyce v pohledu diachronickém i synchronickém, přičemž základem pro porovnávání je plán výrazový. Celý sborník příznačně uzavírá stať **Zdeňky Vychodilové** (FF UP, Olomouc) s názvem *Professor Stanislav Žaža a česká a ruská syntaktická tradice*. Předmětem tohoto příspěvku je přehled odlišností v chápání vybraných syntaktických jevů v ruské lingvistické tradici v porovnání s lingvistickou tradicí českou. Autorka se soustřeďuje na popis odlišností v pojetí větných členů a analyzuje doplněk, sémantický subjekt, objekt a přívlastek. Připomíná důsledný komparační a konfrontační přístup prof. Žaži ke zkoumaným jazykovým jevům a jeho přínos mj. pro konstituování syntaktických teorií českých rusistů.

Sborník je důstojným připomenutím osobnosti profesora Stanislava Žaži, jeho prací, jeho odkazu. Řada příspěvků na jeho bádání i přímo navazuje. Uveřejněné stati nabízejí zajímavé podněty pro badatele v oblasti jazykovědné rusistiky a slavistiky a lze předpokládat, že se stanou inspirací pro další badatelskou činnost.

Marta Vágnerová

Bibliografie:

GAZDA, J. (ed.). (2020): *Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky (5): pragmatika – syntax – sémantika*. Brno.

<https://doi.org/10.5817/NR2020-2-8>

Návraty k textologii a genezi textu

ЩЕРБАКОВА, М. И. (ред.): *От истории текста к истории литературы*. Вып. 2. Москва: Институт мировой литературы им. А. М. Горького Российской академии наук, 2019. 408 с. ISBN 978-5-9208-0458-7.

V poslední době se objevila řada náznaků i otevřených vyjádření vykazujících zjevné metodologicky podložené směřování k textologické a genetické analýze literárního textu. V širších souvislostech jsme se zmiňovali i o recenzované knize [POSPÍŠIL